

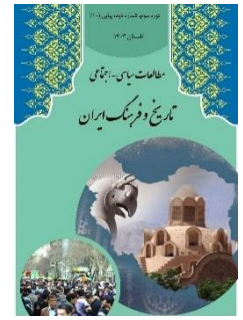
Article history:

Received 29 March 2024

Revised 10 June 2024

Accepted 18 June 2024

Published online 22 July 2024

Economy and Society in Modern Political Theology

Ehsan. Ghazaghi¹, Ali. Shirkhani^{2*}, Mohammad. Torabi³

¹ Ph.D. Student of Political Science, Political Thought Major, Department of Political Science, Faculty of Humanities, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran

² Professor, Department of Political Science, Faculty of Humanities, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran

³ Assistant Professor, Department of Political Science, Faculty of Humanities, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran

* Corresponding author email address: rooz1357@gmail.com

Article Info

Article type:

Original Research

How to cite this article:

Ghazaghi, E., Shirkhani, A., & Torabi, M. (2024). Economy and Society in Modern Political Theology. *Journal of Social-Political Studies of Iran's Culture and History*, 3(2), 107-119.

© 2024 the authors. Published by Iran-Mehr: The Institute for Social Study and Research. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

ABSTRACT

This study aims to explain the position of economy and society in modern political theology. Classical sociological theories, each from a different perspective, elucidate a kind of secular philosophy of history that is intrinsically linked to the modern era, with the goal of worldly progress and development. Therefore, the core of this secular philosophy of history is the idea of worldly progress. According to the logic of modernity, as classical sociological theories suggest, modern secularism, meaning the elimination of the role of theology in explaining social matters, is the only path to achieving progress and development in its modern sense. On the other hand, adherence to theological explanations of society is the most significant obstacle to progress and development. In other words, the modern perspective in the West has fundamentally formed by eliminating and sidelining the theological view of society and its manifestations in social life. This research is theoretical in nature and has been conducted using a descriptive-analytical method. The main question it seeks to answer is: What is the position of economy and society in modern political theology? Modernity has an economic foundation related to the increase of financial resources, rational spirit, and work discipline, leading to a capitalist system. In the political domain, the discussion centers on human self-determination, which in the West started from the process of nation-states, moved to civil society, and later to the democratic system.

Keywords: *Economy, Society, Political Theology, Modernity.*

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Political theology is a contentious field within political thought, drawing the attention of philosophers, theologians, politicians, political scientists, sociologists, and legal scholars. Modern political theology, characterized by humanism and individualism, shifts focus from God to the self, promoting pleasure, self-indulgence, and autonomy. This paradigm recognizes various freedoms such as assembly, belief, political participation, and thought.

Modern Political Theology and Society

Humanism in modern political theology advocates for governmental neutrality regarding the concept of a good life, asserting that state decisions should remain independent of specific values about what makes life valuable. Economically, individualism and humanism view ownership as encompassing all legally acquired possessions, legitimizing property accumulation and production means as expressions of human pursuit of happiness. In terms of epistemology, knowledge is interpreted uniquely, with individual experiences forming the basis of understanding.

Secularization of Religion

Modern political theology promotes the secularization of religion, treating faith and religious practices as personal rather than societal matters. This perspective emphasizes religious tolerance, freedom, and human independence, advocating that no one should face social or human rights deprivation due to their religion. The emphasis is on individual freedom, acknowledging the individual's right to religious belief and practice without societal interference.

Human-Centric Approach in Modern Political Theology

Human beings, as complex entities, require extensive understanding, influenced continually by their surroundings. The inherent differences among individuals create diverse personalities, complicating human understanding. The human drive for perfection spurs fundamental societal changes, challenging established assumptions and beliefs. Political theology in modern contexts explores the interplay of religious and political spheres, emphasizing the centrality of human experience in philosophical discourse.

The Role of Political Theology in Social Transformation

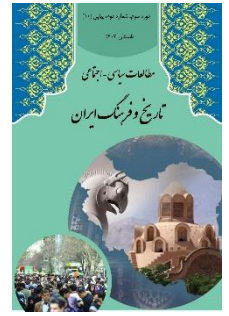
Political theology intertwines with politics, historically shaping and being shaped by power dynamics. This reciprocal influence underscores political theology as both a religious and political framework, aiming for a unified approach to power and sanctity (Schmidt, 2013). Modern thinkers like Carl Schmitt and Leo Strauss debate the secularization of political concepts, with Schmitt viewing modern political concepts as secularized theological notions, while Strauss argues for a complete separation between political and theological spheres (Heinrich, 2006).

Economic Foundations of Modernity

Modernity, rooted in economic principles, emphasizes financial resource growth, rational spirit, and work discipline, culminating in capitalism. Politically, it advocates for human self-determination, evolving from nation-states to civil society and democracy. This economic and political framework marks a departure from theological explanations, positioning secularism as essential for progress and development.

Conclusion

In conclusion, the study of modern political theology reveals a paradigm shift towards humanism and individualism, advocating for personal freedom and secularism. The interplay of economic, political, and theological elements highlights the transformative impact of modernity on society, emphasizing the centrality of human experience in shaping political and religious thought.

اقتصاد و اجتماع در الهیات سیاسی مدرن

احسان قزاقی^۱، علی شیرخانی^{۲*}، محمد ترابی^۳

۱. دانشجوی دکتری علوم سیاسی گرایش اندیشه سیاسی، گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم انسانی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران

۲. استاد، گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم انسانی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران

۳. استادیار، گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم انسانی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران

* ایمیل نویسنده مسئول: rooz1357@gmail.com

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله

پژوهشی اصیل

نحوه استناد به این مقاله:

قزاقی، احسان، شیرخانی، علی، و ترابی، محمد. (۱۴۰۳). اقتصاد و اجتماع در الهیات سیاسی مدرن. *مطالعات سیاسی-اجتماعی تاریخ و فرهنگ ایران*، ۳(۲)، ۱۱۹-۱۰۷.

© ۱۴۰۳ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC 4.0) صورت گرفته است.

پژوهش حاضر با هدف تبیین جایگاه اقتصاد و اجتماع در الهیات سیاسی مدرن انجام شده است. نظریات جامعه‌شناسی کلاسیک، هر یک از منظری متفاوت، به نوعی فلسفه تاریخ سکولاری را تبیین می‌کنند که با دوره مدرن پیوند ذاتی دارد و هدف آن، پیشرفت و ترقی دنیوی است. بنابراین، هسته اصلی این فلسفه تاریخ سکولار ایده ترقی دنیوی است. بنابر منطق مدرنیته، همان‌طور که نظریات کلاسیک جامعه‌شناسی بیان می‌کنند، سکولاریسم مدرن، به معنای از میان بردن نقش الهیات در تبیین امور اجتماعی، یگانه راه رسیدن به ترقی و پیشرفت به معنای مدرن آن است؛ از سوی دیگر، تقید به تبیین‌های الهیاتی از جامعه مهم‌ترین مانع پیشرفت و ترقی است. به عبارت دیگر، نگاه مدرن در غرب اساساً با حذف و کنار گذاشتن نگاه الهیاتی به جامعه و حضور مظاهر آن در حیات اجتماعی شکل گرفته است. این پژوهش از نوع نظری است و به شیوه توصیفی - تحلیلی انجام شده است. و سوال اصلی آن این است که در الهیات سیاسی مدرن، اقتصاد و اجتماع چه جایگاهی دارد؟ مدرنیته یک پایه اقتصادی دارد که به افزایش منابع مالی، روحیه عقلانی و انضباط کاری مربوط است و به نظام سرمایه‌داری رسیده، در حوزه سیاسی بحث تعیین سرنوشت انسان به دست خودش که در غرب از روند دولت-ملت‌ها شروع شد به جامعه مدنی و بعد به نظام دموکراتیک رسید.

کلیدواژه‌گان: اقتصاد، اجتماع، الهیات سیاسی، مدرنیته.

مقدمه

الهیات سیاسی از جمله پر مناقشه‌ترین مفاهیم در اندیشه سیاسی محسوب می‌شود و از حوزه‌هایی است که مورد توجه طیف وسیعی از متفکران اعم از فیلسوفان، الهی دانان، سیاستمداران، عالمان علم سیاست، جامعه شناسان و حقوقدانان قرار گرفته است. الهیات سیاسی در عام‌ترین مفهوم پرسش از روابط و نسبت بین الهیات و سیاست می‌کند، در زمینه هر دین خاصی آن نسبت می‌تواند متفاوت باشد. اما یکی از شاخصه‌های مهم و درخور توجه در الهیات سیاسی به معنای مدرن آن همانا اومانیسیم و فردگرا بودن آن است که آن را به یک نوع لذت‌گرایی و لذت‌جویی، خودمحوری و نه خدا محوری سوق داده است. اومانیسیم و فردگرایی در حوزه سیاست متضمن به رسمیت شناختن انواع آزادی‌ها همانند آزادی اجتماعات، آزادی اعتقادی، آزادی سیاسی و آزادی اندیشه شده است.

در حوزه اجتماع اومانیسیم، خواهان آن است که حکومت در مسئله زندگی خوب باید بی‌طرف باشد و فرض را بر این امر استوار می‌کند که تصمیم‌های حکومت تا حدی که امکان دارد از هر مفهوم خاص زندگی خوب یا آنچه به زندگی ارزش می‌بخشد مستقل بماند. در حوزه اقتصاد و تعریف مالکیت از نظرگاه فردگرایی و اومانیسیتی باید گفت که مالکیت هر آنچه را که بتواند به شیوه قانونی به تملک در آورد شامل میشود و از این رو هم سرمایه اندوزی و هم وسایل تولید را در بر می‌گیرد. فردگرایان برای مشروعیت بخشیدن به چیرگی مالکیت آن را به گرایش طبیعی انسان برای یافتن خوشبختی خویش در اموال به تملک درآمده نسبت می‌دهد. در حوزه نظر و شناخت از دیدگاه فیلسوفان اومانیسیت، معرفت به گونه‌ای خاص تعبیر و تفسیر می‌شود به صورتی که در اساس معرفت نیز فرد و تجربه‌های فردی منحصر به او پایه قرار می‌گیرد. در حوزه دین هم الهیات سیاسی مدرن به سکولاریزه شدن آن اعتقاد دارد و اندیشمندان این حوزه معتقدند دین و مذهب از جمله امور شخصی و نه اجتماعی هر فرد است که بنابر ایده فرد گرایی محترم و در اختیار اوست و هیچ کس حق ندارد شخص را به خاطر مذهبش از حقوق مختلف اجتماعی و انسانی محروم کند. در این حوزه یعنی حوزه دین فرد گرایان به تساهل و تسامح دینی و همچنین به آزادی طلبی و استقلال خواهی انسان‌ها توجه بسیار دارند. به طور کلی الهیات سیاسی مدرن به فردگرایی و محور قرار دادن انسان و خواسته‌های او منجر شده است که اکنون به عنوان مکتب لیبرالیسم شناخته میشود. از یک سو از نگاه فردگرایانه جامعه و نهادهای آن چیزی بیش از مجموعه افراد نیست و از سوی دیگر فرد در تقابل با جامعه قرار دارد و عمل جمعی و فردی تفاوت کیفی با یکدیگر دارند. به بیان دیگر فرد باید در ساختار جامعه راهی جهت ارضای تمایلات فردی خویش بیابد. انسان خود محور در پی سلطه هرچه تمام‌تر بر طبیعت و حتی بر انسان‌های دیگر است و این سلطه ذو ابعاد است یعنی سلطه سیاسی، معرفتی، اقتصادی، مذهبی و اجتماعی. باید گفت استعمار که یک پدیده چند وجهی است از همین طرز نگاه برخاسته است.

همبودگی الهیات و سیاست در الهیات جدید لیبرال به اوج خود می‌رسد. هستی‌شناسی الهیات سیاسی مدرن تجربه انسانی از الهیات و سیاست را نشان می‌دهد که بیانگر کانونیت مفهوم انسان در هر نوع فلسفه است که زیست بشریت را در موازنه مباحث الهیات و تحولات سیاسی مورد بررسی قرار می‌دهد. باید گفت که تفکر اومانیسیتی با تلاش پدر فلسفه جدید یعنی رنه دکارت فرانسوی وارد مرحله نوینی شد. بنابر این دیدگاه انسان و محتوای اندیشه و آگاهی او محور همه حقایق و معرفت‌های یقینی به وجود اشیا و صفات آنهاست. بطور کلی گفتمان غالب در اندیشه اندیشمندان الهیات سیاسی مدرن انسان خودمحور و لذت‌گراست.

انسان به عنوان موجودی پیچیده تبعاً نیاز به شناخت گسترده‌ای دارد زیرا تحت تاثیر شرایط پیرامونی خود دائماً در حال تحول و دگرگونی است و متفاوت بودن ذات هر انسانی موجب شکل‌گیری شخصیت‌های متفاوتی می‌شود که این امر باعث دشواری در شناخت انسان‌ها می‌شود. میل انسان به کمال‌گرایی تغییرات بنیادی و نوظهوری را در جوامع انسانی بوجود آورده است روش‌های جدید درک سیستم‌های

فیزیکی و روش‌های جدید تفکر همه مفروضات و باورهای انسان را به چالش می‌کشد. بررسی انسان‌شناسی به تغییر و کیفیت زندگی و ارزش‌گذاری‌ها و رشد و توسعه زندگی مردم کمک می‌کند اما با توجه به اینکه جوامع دایم در حال تغییر و دگرگونی هستند ناگزیر رفتارها و عقاید انسانها هم تغییر می‌کند و انسان‌شناسی متحول می‌شود.

این مقاله با هدف شناسایی جایگاه اقتصاد و اجتماع در الهیات سیاسی مدرن انجام شده است.

مبانی نظری

پیشینه حرکت شانسه‌به‌شانسه و دائمی «دین» و «قدرت»، به ابتدای تولد اندیشه‌ی سیاسی بازمی‌گردد؛ دو حوزه‌ای که در رابطه‌ای متقابل، بر هم اثر گذارده و از هم اثر پذیرفته‌اند. گاه دین در قالب ایدئولوژی بخش مهمی از قدرت پنهان و پیدای جوامع را شکل داده و گاه سیاست بخشی از زوایای دین را به سکوت و سکون و یا حیات واداشته است. مفهوم «الهیات سیاسی» در چنین تنگنای معنایی میان دین و سیاست، جاری شد. این اصطلاح در نگاهی کلی، شناخت نسبت دین و سیاست و در نگاهی خاص، شناخت تلاش‌های صورت‌گرفته برای دینی کردن سیاست یا سیاسی کردن دین را در بر می‌گیرد و بر هم‌تافتگی نهادهای الهیات و سیاست، صحنه می‌گذارد. گرایشی از فلسفه‌ی سیاسی و الهیات است که برای در هم تنیدن این دو حوزه و دوختن قواره‌ای تک‌تا بر قامت آن‌ها، تلاش می‌کند. در مجموع، الهیات سیاسی توجیه‌گر یکی بودن است یا تمایل به یکی شدن قدرت و قداست دارد. الهیات سیاسی یا الهیات عمومی، شاخه‌ای از هر دو فلسفه‌ی سیاسی و الهیات عملی است.

از منظر «جامعه‌شناسی مفاهیم»، اشمیت مفاهیم سیاسی مدرن را نسخه‌ی «سکولار یا عرفی‌شده» مفاهیم الهیاتی می‌داند: «همه‌ی مفاهیم مهم نظریه‌ی دولت جدید، صورت‌عرفی‌شده‌ی مفاهیم الهیاتی است.» اشمیت که در این خصوص الهیات سیاسی را نه به معنای نظریه‌ی سیاسی برآمده از مبانی الهیات، بلکه در معنای جامعه‌شناسی مفاهیم به کار می‌گیرد، این سخن را نه تنها در مورد «بسط تاریخی» آن مفاهیم (انتقال از قلمرو الهیات به قلمرو نظریه‌ی سیاسی جدید)، بلکه در مورد «ساختار منظم» نظام گفتاری آن‌ها نیز صادق می‌داند. در این معنا، نظریه‌ی حاکمیت مدرن (حتی در نظام‌های حکومت قانون) نه تنها بر حسب ظاهر آن از قدرت خداوند گرفته شده، بلکه در جزئیات استدلال برای توجیه چنین قدرتی نیز آشکارا حاوی بازمانده‌های «خاطره‌ای از شیوه‌ی استدلال الهیات» است (Schmidt, 2013).

مشابه اشمیت را می‌توان در میان برخی اندیشمندان آن دوره هم مشاهده نمود. برای نمونه، کارل لویوت در «تاریخ جهانی و حصول رستگاری» خاستگاه فلسفه‌ی جدید تاریخ را باور معاداندیشانه و الهیاتی به رستگاری می‌داند. مثال او باور به «پیشرفت» به عنوان وجه عرفی‌شده‌ی «اصل مشیت» مسیحی است. همچنین اریک وگلین تفکر مدرن را نسخه‌ی منحرف‌شده‌ی تفکر دینی قلمداد می‌کند و یا به نوعی آلن تورن در «نقد مدرنیته» منشأ برخی مفاهیم مدرن (نظیر سوژه) را به مسیحیت بازمی‌گرداند.

در مقابل، متفکرانی چون لئو اشتراوس و هانس بلومبرگ (هر یک با انگیزه‌ای متفاوت) اندیشه‌ی جدید را در گسستی از مبانی اندیشه‌ی قدیم تحلیل می‌کنند. لئو اشتراوس، بر خلاف اشمیت، الهیات سیاسی و فلسفه‌ی سیاسی را مانع‌الجمع می‌داند؛ چرا که از نظر او، علی‌رغم اینکه تمرکز هر دو حوزه بر پرسش‌هایی حول شیوه‌ی زندگی مطلوب است، اما این صرفاً یک هم‌گرایی در «پرسش» است و «پاسخ‌ها» کاملاً مغایرند؛ الهیات سیاسی بنیاد امر سیاسی و قانون را بر «ایمان به وحی» بنا می‌کند، حال آنکه فلسفه‌ی سیاسی در پی یک توجیه «تماماً عقلی» از آن است (Heinrich, 2006).

همین پایه‌ریزی تماماً عقل‌بنیاد زندگی سیاسی و جدی‌نگرفتن امکان وحی به مثابه‌ی یک گزینه است که اشتراوس را به نقد فلسفه‌ی

سیاسی مدرن سوق می‌دهد.

همین طور یورگن هابرماس در کتاب «گفتمان فلسفی مدرنیته» و میشل فوکو نیز به گسست قائل‌اند؛ طبعاً فوکو از منظر متفاوت پسامدرنی، این گسست را به صورت لاقیاسیت گفتمان‌ها می‌فهمد.

از منظر دلالت سیاسی، پاسخ اشمیت به بحران لیبرال‌دموکراسی پارلمانی حالتی محافظه‌کارانه یا ارتجاعی به خود می‌گیرد؛ برجسته ساختن اختیار/اقتدار حاکم از مجرای قیاس «تصمیم» حاکم در «وضعیت استثنایی» با کنش الهی در نظریه‌ی قدیم، باعث شد که منتقدان، کار اشمیت را توجیه متافیزیکی راه‌حل‌های اقتدارگرایانه برای حل معضلات سیاست مدرن تعبیر کنند. از نظر او، بر خلاف ساده‌لوحی یا تظاهر رایج در لیبرال‌دموکراسی‌ها، ماهیت حاکمیت دولت بر قانون اساسی استوار نیست، بلکه بر تصمیم پیشاقانونی فرمانرواستوار است. تصمیم را نمی‌توان به حق برآمده از قانون یا هنجار عقلانی برآمده از تضارب آرا (چنان که فلسفه‌ی سیاسی مدرن ادعا می‌کند) فروکاست، زیرا این تصمیم ماهیتی اگریستانسیال دارد که مقدم بر هر گونه محاسبه‌ی دقیق و عقلانی نتایج است. بنابراین تعیین دقیق زمان اعمال این امر اصلاً به «عقل» قانون‌گذار مربوط نمی‌شود، بلکه منحصرأ به «اراده» و تصمیم حاکم مربوط است که کیفیتی شبیه به معجزه و جایگاه خدا در الهیات دارد.

پیوند مدرنیته با زیربناهای تاریخ تکامل اجتماعی غرب

تحولات و دستاوردهای دوران رنسانس، که در قرن چهاردهم میلادی آغاز شد حوزه‌های متعددی همچون حوزه فکری و فرهنگی را در بر گرفت که از میان آن‌ها می‌شود شاخص‌ترین رخداد را در عرصه علوم تجربی و با ظهور ریاضیات و علوم طبیعی شاهد بود در ادامه و در قرن شانزدهم رفورماسیون یا اصلاح مذهبی و تحولات عظیم حاصل از آن موجب برافتادن سیطره دیرپای حاکمیت کلیسا از عرصه‌های گوناگون سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فکری - فرهنگی و ادبی جوامع غربی شد و حاکمیت جهل و موهومات و بسیاری از جزم اندیشی‌ها و خرافه پرستی‌ها را برانداخت در این دوران انسان بار دیگر پس از عصر کلاسیک یونان باستان محور مطالعات و پژوهش‌های اجتماعی قرار گرفت بدین ترتیب زمینه برای ظهور روشنگری در اواخر قرن هفده و اوایل قرن هجده انقلاب فرانسه و پس از آن انقلاب صنعتی در نیمه دوم قرن هیجده و انقلاب‌های اجتماعی سیاسی متعدد قرن نوزده و بیست فراهم شد در عصر روشنگری کانون توجه به ماهیت، ساختار، کارکرد و رفتار ذهن یا عقل معطوف شد گرچه به زعم برخی منتقدان و تحلیل‌گران مرگ کانت در ۱۸۰۴ پایان عصر روشنگری را بیان می‌کند اما روشنگری به منزله جریان عظیم فکری همچنان ادامه دارد (Nowzari, 2000).

انقلاب صنعتی، که از قرن هجدهم شکل کاملاً تازه‌ای به جهان و به طبع به شهرها داد، خود حاصل ستیزهای تاریخی چندی در طول قرون پیشین به ویژه قرن‌های پانزدهم تا هیجدهم بود فتح امریکا و پیامدهای آن همچون سرازیر شدن ثروت‌های سرشار این قاره (طلا و نقره) به اروپا و افزایش گردش مالی میان دو قاره و درون اروپا جایگزینی هر چه بیشتر تبادلات کالایی به جای تبادلات پایاپای، تغییر رویکرد دینی کاتولیسم و بدبینی ناشی از آن به ثروت و رفاه مالی و دنیوی و گسترش پروتستانیسیم مسیحی که سبب ارزش یافتن کار و تلاش مادی و رفاه ناشی از آن، آینده‌نگری و تغییر رویکرد به ثروت شد و زمینه‌های اخلاقی انباشت سرمایه را فراهم آورد، انقلاب کشاورزی و افزایش تولیدات زراعی و آزاد شدن بخش بزرگی از نیروی کار کشاورزی که امواج مهاجرت روستا به شهر را برانگیخت و سرانجام زنجیره گسترده‌ای از ابداع و اختراعات فناورانه که امکان استفاده از نیروهای انرژی جدید (بخار، برق و...) را برای به کار انداختن تولید انبوه مکانیکی و صنعتی فراهم آورد هر یک زمینه‌ای بودند که انقلاب صنعتی را ممکن کردند.

انقلاب صنعتی و تحولات اقتصادی و اجتماعی

دگرگونی عمده‌ای که انقلاب صنعتی به بار آورد این بود که محل بسیاری از صنایع را از خانه به کارخانه انتقال داد. همچنین موجب تغییر و تحولاتی در ساختار اقتصادی و اجتماعی شد تغییر در ساختار اجتماعی جوامع با پیدایش طبقات جدید مبارزات طبقات کارگری برای کسب حقوق اجتماعی، اقتصادی و سیاسی بیشتر و تضاد روزافزون کار و سرمایه همراه با دیگر عوامل زمینه‌های بروز انقلاب اجتماعی و سیاسی چندی را فراهم کرد. افزون بر این فلسفه‌های سیاسی و نظریه‌های اجتماعی جدیدی سر برآوردند که آینده‌ای به دور از هر گونه تضاد و تبعیض را نوید می‌دادند عصر انقلاب صنعتی با معرفی و وارد کردن ماشین به زندگی انسان‌ها منشا تحولات گوناگون بعدی در دنیای مدرن شد (Nowzari, 2000).

در این دوران انقلاب‌های بزرگ و تکوین دولت‌های ملی را شاهد بودیم هر چند دولت‌های ملی در انگلستان، فرانسه و در حدی محدودتر در اسپانیا و در قرون وسطا شکل گرفتند اما تقریباً هم زمان با وقوع انقلاب صنعتی انقلاب‌های سیاسی بزرگی در همه جای اروپا و با الگوبرداری از انقلاب فرانسه به ویژه در نیمه قرن نوزدهم جای رژیم سلطنتی مطلقه را به حکومت‌های مشروطه و جمهوری‌های دموکراتیک دادند و دولت‌های جدید که مشروعیت خود را مدیون پایه‌های مردمی بودند در طول قرن نوزدهم فرآیند گسترده‌ای را به نام ملت سازی آغاز کردند بدین ترتیب در طول این قرن ملت‌های اروپایی شکل گرفتند آن‌ها با ابداع منشا، حافظه تاریخی، آگاهی جمعی و احساس سرنوشتی برای خود توانستند در همراهی با رشد اقتصادی ناشی از انقلاب صنعتی دولت‌های خود را به چنان قدرتی برسانند که به اشغال نظامی جهان پردازند و ثروت مستعمرات را برای رشد و شکوفایی هر چه بیشتر اقتصاد خود به کار گیرند.

بنابراین هر یک از چهار زیربنای مدرنیته، یعنی رنسانس، رفورماسیون، روشنگری و انقلاب صنعتی، در صورتبندی مدرنیته نقش مهمی ایفا کردند. در این میان در جنبش نوزایی انسان اروپایی سامانه اقتصادی زمین داری و حاکمیت کلیسا و به ناگزیر ملازمت و پیامدهای آن‌ها را کنار گذاشت سلطه اقتصادی جدید (سرمایه داری) نگرشی دیگر به انسان باوری و رابطه انسان و دین (جدایی سیاست از دین) و تأکید بر فرد، احترام به فرد و ارزش‌های فردی (فردباوری) را جانشین آن‌ها کرد این جایگزینی تقریباً در همه جنبه‌های اندیشه و باورهای انسان اروپایی تأثیر گذاشت و ویژگی‌های تمدن غربی را شکل بخشید.

روان‌شناسی اخلاقی اسمیت به طور قطع می‌تواند در روبرو شدن با ثروت ملل مفید باشد. از طرف دیگر بررسی این رساله اقتصادی با در ذهن داشتن این روان‌شناسی اخلاقی می‌تواند خوانش موجود از آن را به چالش بکشد. خوانشی که نمونه آن را می‌توان در اثر جرج استیگر اقتصاددان مکتب شیکاگو به نام « قصر باشکوه بنا شده بر روی سنگ‌بنای نفع شخصی » یافت. با وجود افزایش تعداد روشنفکران تاریخی که این دیدگاه غالب را به چالش می‌کشند، استیگر تنها کسی نیست که این تفسیر را ارائه می‌دهد. در واقع همین خوانش نامناسب مهم‌ترین دلیل شهرت اسمیت به عنوان اقتصاددان نئوکلاسیک محافظه‌کار است که در کنار بدبینی‌اش به دولت، قوانین و طبیعت انسان به نتایج بازار خوش‌بین است. این خوانش اینگونه ادامه می‌یابد که بازار آزاد خیلی تر و تمیز خودخواهی افراد را به سوی خیر عمومی هدایت می‌کند. انگار که یک «دست نامرئی» در کار است. اگرچه دوران برو بیای محافظه‌کارانی که اسمیت را اینگونه تفسیر می‌کردند به سر آمده اما نام او همچنان با این دستاورد که به او نسبت داده می‌شود عجین شده که بازارهای آزاد با شکل دادن خودخواهی توسط نیروهایی نامرئی باعث ایجاد شرایطی بهتر برای عموم می‌شوند.

مرتبط کردن فلسفه اسمیت با اقتصادش به ما کمک می‌کند تا با مشاهده نگرش دوسویه او در ارزیابی جامعه تجاری، در مقابل این کاریکاتور ترسیم شده از او بایستیم. برای مثال ادعای او در رابطه با «تمایلی طبیعی در طبیعت انسان، برای جابجایی، تهاوت و مبادله» را در

نظر یگیرید. او با اشاره به اینکه هیچکس تا به حال ندیده است که دو سگ با هم «مبادله‌ای عادلانه و هدفمند» داشته باشند. او همچنین متذکر می‌شود که این توانایی منحصر به فرد انسان به هنر او برای عقد قراردادهایی که به نفع طرفین باشد مربوط است. «این موضوع از خیرخواهی قصاب، لبنیاتی و یا هر طرف دیگری ناشی نمی‌شود بلکه از توجهشان به نفع خودشان ناشی می‌شود.» ما خود را از طریق خودپسندمان و نه انسانیتمان به آن‌ها نشان می‌دهیم و هیچگاه از آنچه خودمان نیاز داریم به آن‌ها نمی‌گوییم بلکه از منفعت آن‌ها سخن می‌گوییم.

تکامل‌گرایی اجتماعی فرهنگی و ایده پیشرفت

در حالی که «تکامل‌گرایان اجتماعی - فرهنگی» موافق هستند که یک فرایند تکامل‌گونه منجر به پیشرفت اجتماعی می‌شود ولی «تکامل‌گرایان اجتماعی کلاسیک» نظریه‌های مختلفی را ارائه کرده‌اند که به عنوان نظریه‌های «تکامل تک‌خطی» شناخته می‌شود. تکامل‌گرایی اجتماعی - فرهنگی با دانشمندانی مانند اگوست کنت، ادوارد بارنت تیلور، لوئیس هنری مورگان، بنجامین کید، لئونارد ترلاونی هابهاوس و هربرت اسپنسر مرتبط است و نظریه غالب انسان‌شناسی اجتماعی - فرهنگی اولیه و تفسیر اجتماعی شد. مدل‌های مرحله‌ای و ایده‌های مدل‌های خطی پیشرفت نه تنها بر رویکردهای تکاملی آینده در علوم اجتماعی و علوم انسانی تأثیر زیادی گذاشت بلکه به گفتمان عمومی، پژوهشی و علمی پیرامون رشد فردگرایی و تفکر جمعیتی نیز شکل داد. تکامل‌گرایی اجتماعی - فرهنگی تلاش کرد تا تفکر اجتماعی را در امتداد خطوط علمی، با تأثیر افزوده شده از نظریه بیولوژیکی تکامل رسمی کند. اگر موجودات می‌توانستند در طول زمان بر اساس قوانین قابل تشخیص و قطعی رشد کنند، پس معقول به نظر می‌رسید که جوامع نیز بتوانند. جامعه انسانی با یک موجود زیستی مقایسه شد و معادل‌های علوم اجتماعی مفاهیمی مانند تنوع، انتخاب طبیعی و وراثت به‌عنوان عوامل مؤثر در پیشرفت جوامع معرفی شدند. ایده پیشرفت منجر به «مراحل» ثابتی شد که از طریق آن جوامع بشری پیشرفت می‌کنند که معمولاً شامل سه مرحله وحشیگری، بربریت، و تمدن می‌شود ولی گاهی بسیار بیشتر است. در آن زمان، انسان‌شناسی به‌عنوان یک رشته علمی جدید در حال ظهور بود و از دیدگاه‌های سنتی فرهنگ‌های «ابتدایی» جدا می‌شد که معمولاً مبتنی بر دیدگاه‌های دینی بود (Bull & Peter, 2009).

علاوه بر پیشرفت، تحلیل‌های اقتصادی بر تکامل‌گرایی اجتماعی کلاسیک تأثیر گذاشت:

آدام اسمیت (۱۷۲۳-۱۷۹۰) دیدگاهی عمیقاً تکاملی نسبت به جامعه بشری داشت. رشد آزادی را به عنوان نیروی محرکه در روند توسعه اجتماعی شناسایی کرد. به گفته وی، همه جوامع به طور متوالی از چهار مرحله عبور می‌کنند: ۱. انسان‌های اولیه به عنوان شکارچی-گردآورنده زندگی می‌کردند، ۲. به دنبال آن دامداران و عشایر، ۳. پس از آن جامعه به کشاورزان تبدیل شد، ۴. و در نهایت به مرحله تجارت رسید. با تأکید شدید بر تخصص و افزایش سود ناشی از تقسیم کار، تفکر اسمیت تأثیر مستقیمی بر خود داروین نیز داشت. هم در نظریه تکامل گونه داروین و هم در گزارش‌های اسمیت از اقتصاد سیاسی، رقابت بین واحدهایی که خودخواهانه عمل می‌کنند، نقش مهم و حتی غالب ایفا می‌کند (Blumel, 2018).

توماس رابرت مالتوس (۱۷۶۶-۱۸۳۴) که به طور مشابه به دغدغه‌های اقتصادی اسمیت مشغول بود، هشدار داد با توجه به قدرت میل جنسی که در همه حیوانات وجود دارد، جمعیت‌ها تمایل به رشد هندسی دارند و رشد جمعیت تنها با محدودیت‌های رشد اقتصادی بررسی می‌شود که اگر جمعیت رشد داشته باشد، به سرعت از رشد اقتصادی پیشی گرفته و باعث گرسنگی، فقر و فلاکت می‌شود. این "مبارزه برای هستی" به دور از پیامدهای ساختارهای اقتصادی یا نظم‌های اجتماعی، برای مالتوس، یک قانون طبیعی اجتناب‌ناپذیر است.

اگوست کنت (۱۷۹۸-۱۸۵۷) مشهور به پدر جامعه‌شناسی قانون سه مرحله‌ای را تدوین کرد: ۱. مرحله الهیات که رشد انسان از آن آغاز می‌گشت و در آن طبیعت به صورت اسطوره تصور می‌شد و انسان به دنبال توضیح پدیده‌های طبیعی از موجودات ماوراءطبیعی بود. ۲. مرحله متافیزیکی که در آن طبیعت نتیجه نیروهای مبهم تصور می‌شد و انسان به دنبال توضیح پدیده‌های طبیعی از طریق آن‌ها بود. ۳. مرحله اثبات‌گرایی که در آن تمام نیروهای انتزاعی و مبهم کنار گذاشته می‌شوند و پدیده‌های طبیعی با رابطه ثابت آن‌ها توضیح داده می‌شوند. این پیشرفت از طریق رشد ذهن انسان و از طریق اعمال فزاینده فکر، استدلال و منطق در درک جهان انجام می‌شود. کنت جامعه ارزش‌گذاری علم را بالاترین و توسعه‌یافته‌ترین نوع سازمان انسانی می‌دانست.

هربرت اسپنسر (۱۸۲۰-۱۹۰۳) مخالف مداخله‌گری اقتصادی حکومت و باورمند بود جامعه باید به سمت آزادی فردی بیشتر تکامل یابد، او ژان بتیست لامارک را در تفکر تکاملی خود دنبال کرد، او باورمند بود انسان‌ها در طول زمان با محیط اطراف خود سازگار می‌شوند. او بین دو مرحله توسعه از نظر مقررات داخلی جوامع تفاوت قائل شد: جوامع نظامی و صنعتی. جامعه نظامی پیشین (و ابتدایی تر) هدف تسخیر و دفاع را دارد، متمرکز، خودکفای اقتصادی، جمعی، به نفع یک جامعه است. گروهی به نفع یک فرد، از اجبار، زور و سرکوب استفاده می‌کند و به وفاداری، اطاعت و انضباط پاداش می‌دهد. جامعه صنعتی، در مقابل، هدف تولید و تجارت، غیرمتمرکز است، با جوامع دیگر از طریق روابط اقتصادی ارتباط متقابل داشت، از طریق همکاری داوطلبانه و خویشتن داری فردی کار می‌کند، خیر و صلاح فرد را دارای بالاترین ارزش می‌داند، زندگی اجتماعی را از طریق روابط داوطلبانه تنظیم می‌کند. و برای ابتکار، استقلال و نوآوری ارزش قائل است فرآیند گذار از جامعه نظامی به جامعه صنعتی، نتیجه فرآیندهای تکاملی پایدار در جامعه است. اسپنسر نوعی حلقه بازخورد بین تکامل ذهنی و اجتماعی را تصور کرد: هر چه قوای ذهنی بالاتر باشد، پیچیدگی جامعه‌ای بیشتر می‌شود که افراد می‌توانند ایجاد کنند. هر چه جامعه پیچیده‌تر باشد، محرک بیشتری برای رشد ذهنی بیشتر فراهم می‌کند. همه چیز منسجم شد تا پیشرفت را اجتناب ناپذیر کند یا کسانی را که ادامه ندادند از بین ببرند. صرف نظر از اینکه پژوهشگران رابطه اسپنسر با داروین را چگونه تفسیر می‌کنند (Inglehart, 2018).

لوئیس مورگان (۱۸۱۸-۱۸۸۱) انسان‌شناسی که ایده‌هایش تأثیر بسیاری بر جامعه‌شناسی داشته است، در سال ۱۸۷۷، در کتاب کلاسیک «جوامع باستانی»، بین سه دوره تمایز قائل شد: وحشیگری، بربریت و تمدن که توسط اختراعات تکنولوژیکی تقسیم می‌شوند، مانند آتش، کمان، سفالگری در دوران وحشی، اهلی کردن حیوانات، کشاورزی، فلزکاری در دوران بربرها و الفبا و نوشتن در عصر تمدن. بنابراین مورگان بین پیشرفت اجتماعی و پیشرفت فناوری پیوندی ایجاد کرد. مورگان پیشرفت فناوری را به عنوان نیرویی در پشت پیشرفت اجتماعی می‌نگریست و باورمند بود که هر تغییر اجتماعی - در نهاد اجتماع‌ها، سازمان‌ها یا ایدئولوژی‌ها- آغاز خود را در تغییرات تکنولوژیکی دارد. نظریه‌های مورگان توسط فریدریش انگلس که اثر مشهور «منشأ خانواده، مالکیت خصوصی و دولت» را بر اساس آن‌ها بنا کرد، رایج شد. برای انگلس و دیگر مارکسیست‌ها، این نظریه مهم بود، زیرا از اعتقاد آن‌ها حمایت می‌کرد که عوامل مادی - اقتصادی و تکنولوژیک - در شکل دادن به سرنوشت بشریت تعیین‌کننده هستند.

ادوارد بارنت تیلور (۱۸۳۲-۱۹۱۷)، پیشگام انسان‌شناسی، بر تکامل فرهنگ در سراسر جهان تمرکز کرد و اشاره کرد که فرهنگ بخش مهمی از هر جامعه و همچنین تابع فرآیندی از سیر تکاملی است. او باورمند بود که جوامع در مراحل مختلف توسعه فرهنگی قرار دارند و هدف انسان‌شناسی بازسازی تحول فرهنگ، از آغاز بدوی تا دولت مدرن است (Walter, 2009).

ماکس وبر (۱۸۶۴-۱۹۲۰) گرچه معمولاً به‌عنوان یک تکامل‌گرای اجتماعی - فرهنگی به‌شمار نمی‌آید ولی نظریه طبقه‌بندی اقتدار سه‌گانه او را می‌توان به‌عنوان یک نظریه تکاملی نیز در نظر گرفت. وبر سه نوع ایده‌آل رهبری سیاسی، سلطه و اقتدار را از یکدیگر متمایز می‌کند: ۱. سلطه کاریزماتیک (شخصیت، قهرمانی، رهبری، مذهبی)، ۲. اقتدار سنتی (پدرسالاران، پاتریمونیالیسم، فئودالیسم) و ۳. اقتدار

عقلانی - قانونی (قانون و دولت مدرن، بوروکراسی). وبر همچنین خاطرنشان می‌کند سلطه قانونی پیشرفته‌ترین نوع است و اینکه اکثر جوامع از سنتی و اقتدار کاریزماتیک به اقتدار عقلانی - قانونی تکامل می‌یابند.

آرنت بر این باور بود که آزادی فلسفی یعنی آزادی تبلور یافته در اراده صرفاً به انسان‌هایی ارتباط می‌یابد که خارج از اجتماعات سیاسی و به مثابه انسان‌هایی خلوت نشین زندگی می‌کنند اجتماعات سیاسی که در آن انسان‌ها به شهروند تبدیل می‌شوند محصول قانون بوده و از سوی قانون نیز مورد حمایت قرار گرفته و این قوانین ساخته بشری می‌تواند بسی متفاوت بوده و اشکال متعددی را از حکومت شکل داده و تمامی آن‌ها از طریق متعددی می‌توانند اراده آزاد شهروندان را تحمیل کنند (Arendt, 2010).

نظریه آدام اسمیت

سی سال پیش بسیاری با ادعای جرج استیگلر موافقت کردند که اقتصاد نئوکلاسیکی بر پایه این کشف نیوتنی اسمیت بنا شده که معتقد است فرد به دنبال نفع شخصی در یک محیط رقابتی است. نمونه نزدیک‌تر را می‌توان در سخنان تونی آسپرومورگس یافت که می‌گوید این اسمیت بود که به حوزه‌ی روشنفکری تازه ظهور کرده، عالم مفهومی مخصوص به خود را بخشید. با این تفاسیر شاید به نظر رسد که از آنجا که کار اسمیت اقتصاد را آزاد کرده و آن را به علمی تبدیل کرد که امروزه می‌بینیم، دیگر گفت‌وگو بین این دو حوزه هم غیرممکن و هم غیرضروری است.

اما اگر بتوان روان‌شناسی اخلاقی که من از خوانش اسمیت بیان داشته ام را پذیرفت، این ادعا که او با مدل فردی نفع شخصی اقتصاد را نیوتنی کرد ادعایی غلط و نشان دهنده درک ناصحیح جدی از او و کارهایش است. با توجه به اینکه کار اسمیت اصلاً محدود و منحصر به اقتصاد نبوده، چنین ادعایی چه به لحاظ محتوا و چه به لحاظ گونه با اشکال مواجه است. او مشخصاً در تقاطع حوزه‌ها و رشته‌های مختلف قرار دارد و به همین دلیل مشاهدات اقتصادپیش بر پایه‌ای بنا شده که انسان در آن با هنجار و اخلاق مورد نظر قرار می‌گیرد. اما جدا کردن او از این پایه‌ها نه تنها باعث عدم شناخت درست از اسمیت می‌شود بلکه هرگونه بحثی را قبل از اینکه بخواهد آغاز شود منحرف می‌کند. حتی مطالعه و کار دانشگاهی بر روی اسمیت و دیدگاه‌هایش هر چند شسته رفته نبوده و در مسیر اهداف غیر اسمیتی هم باشد، تا جایی که به جهان‌بینی او وفادار بماند هر چند که سودمند نباشد اما با انسان‌شناسی اخلاقی هم سو خواهد بود (برای مثال پژوهشگرانی که اسمیت را طرفدار اقتصاد بازار آزاد لیبرال می‌دانند و در کارهایش حسابی هم برای بخش اخلاقی طبیعت انسان باز می‌کنند که در آن تمرکز شدیدی روی نفع شخصی شده باشد؛ اما در هر حال آن‌ها حسابی هم روی بخش اخلاقی طبیعت انسان باز کرده‌اند).

آنچه اقتصاد متعارف نتوانسته درک کند این است که عالم مفهومی اقتصاد سیاسی با فرض‌های مرتبط با انسان‌شناسی اخلاقی در هم تنیده هستند. حتی اقتصاددانان متأخری که اصلاً بنا نداشته‌اند که فلسفه اخلاقی اسمیت را گسترش دهند، در حقیقت در محدوده عالمی کار کرده‌اند که با نظریه او بنا شده است و نمی‌تواند از موضوعات انسان‌شناسانه خالی شود. فلسفه اخلاق در تار و پود اقتصاد وجود دارد. عدم شناخت آن در واقع عدم شناخت کامل از مباحث اقتصادی است.

اینکه اقتصاد امروز مطالعه مسائل مهم مربوط به این موضوع را تا حد زیادی کنار گذاشته - چه به لحاظ تجربی و چه به لحاظ هنجاری- باعث شده است که شکافی عمیق در کانون آن شکل بگیرد. کار تحسین برانگیز پیکتی می‌تواند با مطرح کردن دوباره مسائل مرتبط با زندگی افراد حقیقی، شروعی برای پر کردن این شکاف باشد. اما حتی سرمایه در قرن بیست و یکم نیز نتوانسته است به طور کامل جامع‌نگری انسانی مباحث اقتصاد سیاسی را به نمایش بگذارد. به طور قطع برای اینکه بتوانیم مسیر بهتری را به سوی نفع اجتماعی و آینده ترتیبات اقتصادی‌مان داشته باشیم، باید از چنین وسعت نظری بهره‌مند باشیم.

نتیجه‌گیری

از این نوشتار چنین نتیجه‌گیری می‌شود که الهیات سیاسی مدرن مفهومی پر مناقشه‌ترین در اندیشه سیاسی امروز محسوب می‌شود و از حوزه‌هایی است که بسیار مورد عنایت متفکران اعم از فیلسوفان، الهی دانان، سیاستمداران، عالمان علم سیاست، جامعه‌شناسان و حقوقدانان قرار گرفته است. یکی از شاخصه‌های مهم و درخور توجه در الهیات سیاسی به معنای مدرن آن همانا اومانیسیم و فردگرا بودن آن است که آن را به یک نوع لذت‌گرایی و لذت‌جویی، خودمحوری و نه خدا محوری سوق داده است. اومانیسیم و فردگرایی در حوزه سیاست متضمن به رسمیت شناختن انواع آزادی‌ها همانند آزادی اجتماعات، آزادی اعتقادی، آزادی سیاسی و آزادی اندیشه شده است.

در حوزه اجتماع اومانیسیم، خواهان آن است که حکومت در مسئله زندگی خوب باید بی‌طرف باشد و فرض را بر این امر استوار می‌کند که تصمیم‌های حکومت تا حدی که امکان دارد از هر مفهوم خاص زندگی خوب یا آنچه به زندگی ارزش می‌بخشد مستقل بماند. در حوزه اقتصاد و تعریف مالکیت از نظرگاه فردگرایی و اومانیسیتی باید گفت که مالکیت هر آنچه را که بتواند به شیوه قانونی به تملک در آورد شامل می‌شود و از این رو هم سرمایه‌اندوزی و هم وسایل تولید را در بر می‌گیرد. فردگرایان برای مشروعیت بخشیدن به چیرگی مالکیت آن را به گرایش طبیعی انسان برای یافتن خوشبختی خویش در اموال به تملک درآمده نسبت می‌دهد. در حوزه نظر و شناخت از دیدگاه فیلسوفان اومانیسیت، معرفت به گونه‌ای خاص تعبیر و تفسیر می‌شود به صورتی که در اساس معرفت نیز فرد و تجربه‌های فردی منحصر به او پایه قرار می‌گیرد.

الهیات سیاسی مدرن همچنین به سکولاریزه شدن دین معتقد است و دین و مذهب را از جمله امور شخصی و نه اجتماعی هر فرد میدانند. در حوزه دین فردگرایان به تساهل و تسامح دینی و همچنین به آزادی طلبی و استقلال خواهی انسان‌ها معتقدند.

الهیات سیاسی مدرن به محوریت انسان و خواسته‌های او قائل است و از یک سو از نگاه فردگرایانه جامعه و نهادهای آن چیزی بیش از مجموعه افراد نیست و از سوی دیگر فرد در تقابل با جامعه قرار دارد و عمل جمعی و فردی تفاوت کیفی با یکدیگر دارند. الهیات سیاسی مدرن الهیات و سیاست را با مرکزیت انسان بررسی می‌کند که در این زمینه رنه دکارت فرانسوی نظریات زیادی دارد که در پژوهش بدان پرداخته شد.

انسان به عنوان موجودی پیچیده تبعاً نیاز به شناخت گسترده‌ای دارد؛ زیرا تحت تاثیر شرایط پیرامونی خود دائماً در حال تحول و دگرگونی است و متفاوت بودن ذات هر انسانی موجب شکل‌گیری شخصیت‌های متفاوتی می‌شود که این امر باعث دشواری در شناخت انسان‌ها می‌شود. میل انسان به کمال‌گرایی تغییرات بنیادی و نوظهوری را در جوامع انسانی بوجود آورده است روش‌های جدید درک سیستم‌های فیزیکی و روش‌های جدید تفکر همه مفروضات و باورهای انسان را به چالش می‌کشد.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

موازن اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازن و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

شفافیت داده‌ها

داده‌ها و مآخذ پژوهش حاضر در صورت درخواست از نویسنده مسئول و ضمن رعایت اصول کپی رایت ارسال خواهد شد.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

References

- Arendt, H. (2010). *The human condition* (M. Alia, Trans.). Qoqnos.
- Blumel, J. (2018). 200 Years of Darwin and 250 Years of Adam Smith's Theory of Moral Sentiments. With the Topic of a Forgotten Work". *International Journal of Economic Sciences and Applied Research*, 2, 89–110.
- Bull, R., & Peter, J. (2009). *Evolution: The History of an Idea*. In: University of California Press.
- Heinrich, M. (2006). *Leo Strauss and the Theologico-Political Problem* (M. Brainard, Trans.). Cambridge University Press.
- Inglehart, R. (2018). *Modernization, Cultural Change and Democracy* (Y. Ahmadi, Trans.). Kavir.
- Nowzari, H. A. (2000). *Modernity and Modernism*. In.
- Schmidt, K. (2013). *Political Theology, Taher Khadio*. Rokhdad Nou.
- Walter, B. (2009). *Essays on Philosophy of Language and Philosophy of History* (third ed.). selection and translation: Murad Farhadpour and Omid Mehrgan.